

Nasjonal kompetansetjeneste for barn og unge med funksjonsnedsettelse
Østerkløftveien 249
8215 Valnesfjord

Kultur- og likestillingsdepartementet
Postboks 8030 Dep
0030 Oslo

Deres ref.: 22/880-29

Vår ref.: 0064/23

Sted/Dato: Valnesfjord, 4. November 2023

Høringsuttalelse – NOU 2023:13 På høy tid – Realisering av funksjonshindredes rettigheter

Vi takk er for muligheten til å komme med en høringsuttalelse til likeverds- og mangfoldsutvalgets utredning som er presentert i NOU 2023:13. Vår kompetansetjeneste deler utvalgets vektlegging i innledningen i kapittel 1 hvor det redegjøres for hvorfor en har valgt å gi utredningen navnet «På høy tid». Norge er som det vises til over flere år kåret av FN til et land det er veldig godt å bo i. For mange barn, ungdom og unge voksne med en funksjonsnedsettelse oppleves ikke vårt land slik. De erfarer på ulike livsarenaer hindringer som fører til at de ikke gis samme muligheter til å delta i aktiviteter sammen med jevnaldrende. Vi har sosialpolitiske målsetninger, og metoder og verktøy som tydeliggjør hvordan en for eksempel kan støtte barn og unge inn i selvvalgte fritidsaktiviteter. Det hjelper lite når veldig mange kommuner ikke tar et ansvar for å gi en slik støtte for eksempel innenfor den lovpålagte støttekontakttjenesten.

Utvalget setter søkelys på viktigheten av en rettighetsbasert tilnærming. Det er som de selv skriver ikke en ny tanke, men skal vi klare å styrke og videreutvikle tjenester som myndighetene og samfunnet som helhet skal sikre må det stilles klarere krav til hvordan disse skal gjennomføres. Det er viktig at fagpersoner gis et skjønn, men i kommunene bør det tydeliggjøres nærmere forventninger til brukermedvirkning, faglig innhold og bemanning av de ulike lovpålagte tjenestene.

I kapitlene gir utvalget gode virkelighetsbeskrivelser som er godt begrunnet med henvisninger til forskning og tidligere utredninger. Her er våre synspunkter på utvalgets anbefalinger.

Kapittel 4 Kjerneproblestillinger for funksjonshindredes rettigheter

Vi støtter utvalgets forslag til tiltak i dette kapitlet. Det er av stor betydning at Norge inkorporerer CRPD i menneskerettsloven og alle øvrige lover. Det vil gi tydeligere retning for hvordan tjenestene kan organiseres. Vi tror også som utvalget peker på at det bør utarbeides en handlingsplan med klare tidsfrister. En slik plan vil kanskje fungere best om det følges opp med kunnskap og veiledere som kan gi retning for hvordan fagmiljøene kan styrke og videreutvikle tjenestetilbudet.

I tillegg til de anbefalte tiltakene utvalget kommer med ser vi at kommunene mangler verktøy for å få frem brukererfaringer. Kommunene har et ansvar for å styrke samhandlingen rundt tjenester til barn og unge med funksjonsnedsettelse. Vi kjenner ikke til måleinstrument som måler barn og unge sin opplevelse av deltakelse og som får frem deres ønsker og behov. Vår kompetansetjeneste har derfor i samarbeid med Sintef helse og fire kommuner gjennomført et NFR-prosjekt hvor målet har vært å utvikle og prøve ut et verktøy som gir kommunene tilbakemelding fra brukere. En slik kunnskap tenker vi er helt avgjørende for koordinerende enhet og barnekoordinator når målet handler om å styrke innsatsen rundt deltakelse, inkludering og livskvalitet for barn og unge med funksjonsnedsettelse og deres familier. I artikkelen *Participation and Inclusion of Children and Youth with Disabilities in Local Communities* presenteres funn fra dette forskningsprosjektet. Artikkelen som ble utgitt i 2022 er skrevet av Eide A. H. m.fl. og kan leses i fulltekst her: <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/3052348> .

Kapittel 5 Mer enn funksjonshindret!

Utvalget baserer i dette kapitlet sin forslag til tiltak basert på visjonen om et samfunn preget av likestilling og likeverd. Vi tenker da at brukermedvirkningen må styrkes. Utvalget har beskrevet som et av sine tiltak at det må gis mer opplæring om mangfold blant funksjonshindrede. Dette er viktig, men her er det behov for kurs og utdanningstilbud ved alle landets høyskoler og universitet. I tidsperioden 2019 – 2022 ble det gjennomført et prosjekt finansiert av stiftelsen DAM hvor forskere og medforskere utarbeidet og gjennomførte forskerkurs som var rette mot personer med utviklingshemming ved 6 høyskoler og universitet. Vi erfarer nå verdien av dette når vår kompetansetjeneste deltar i et prosjekt i samarbeid med VID vitenskapelige høyskole hvor de deltar med forskere og medforskere. Vi erfarer at medforskere har viktige bidrag inn i forskningen når de har blitt gitt en utdanning som gir dem kunnskap om forskningsmetoder, hvordan en kan samle inn data og formidle kunnskapen fra prosjekter overfor andre. Det bør derfor gjennomføres flere slike kurs, men også utdanninger slik VID nå gjennomfører som et pilotprosjekt overfor personer med utviklingshemming. Tilsvarende utdanninger bør tilbys overfor flere målgrupper. Det krever fast finansiering. Det er også viktig at de som utlyser prosjektmidler og forskningsinstitusjonene har forståelse for at prosjekter som gjennomføres sammen med medforskere ofte vil kreve ekstra ressurser og tid.

Kapittel 6 Familier som venter funksjonshindrede barn

Utvalgets forslag til tiltak støttes. Vi tenker at det også er viktig at koordinerende enhet og barnekoordinator i kommunene bør gis en sentral rolle i oppfølgingen av familiene som er i en slik situasjon. Utfordringen handler da om at det er behov for nok ressurser lokalt i den enkelte kommune.

Kapittel 7 Familier som har funksjonshindrede barn

Utvalget peker her på rollen som barnekoordinator. Vi støtter vektleggingen av at barnekoordinatorer gis tilstrekkelig med ressurser til å være koordinator for hele familien. Barnekoordinator er en ny rolle som også trenger egne regionale nettverk med for eksempel halvårlige samlinger. Dette kan gjerne bli en møteplass hvor de også møter ansatte som representerer koordinerende enhet i kommunene og i spesialisthelsetjenesten.

Det pekes på viktigheten av å styrke ressursene til kurset Hva med oss? som i dag tilbys av familievernkantorene. Forskning viser også at pårørende til barn og unge opplever at kunnskapen om tjenestene som tilbys både er mangelfull og utfordrende. Det bør derfor utarbeides et tilsvarende kurstilbud hvor pårørende kan gis kunnskap om lovverk. I samarbeid med Valnesfjord helsesportsenter gjennomfører vår kompetansetjeneste prosjektet «Undervisning til ledsagere». Et kort undervisningsopplegg som kan brukes av flere. Erfaringene fra slike undervisningsopplegg bør kartlegges og danne grunnlag for et undervisningsopplegg som bør kunne tilbys av spesialisthelsetjenesten i nært samarbeid med brukerorganisasjoner og kommuner.

Kapittel 8 Oppvekst, fritid og deltakelse for funksjonshindrede barn og unge

Vi støtter utvalgets visjon om alle barns rett til en lykkelig, aktiv, lærende og deltakende hverdag. Skal vi, som utvalget vektlegger, la segregering bli erstattet med inkludering tenker vi at lovverket bør utdype dette. Helt siden 1981 har full deltakelse og likestilling i Norge blitt pekt på som en sosialpolitisk målsetning. Etter over 40 år har vi utarbeidet verktøy og metoder som gjør det mulig å faktisk tilby de som ønsker det støtte til deltakelse i selvvalgte aktiviteter. Segregerte tilbud bør kun tas i bruk når de blir etterspurt av den enkelte.

Vi støtter utvalgets oppmerksomhet på å utvide bruken av BPA som et reelt likestillingsredskap. Ikke alle er kandidater for BPA, og vi støtter derfor utvalgets oppmerksomhet på at det også trengs andre assistanseformer for å støtte den enkelte på fritiden. Her nevnes metoden Fritid med Bistand som nasjonalt følges opp av vår kompetansetjeneste. Vi følger opp det nasjonale knutepunktet Fritid for alle hvor det er organisert nettverk regionalt til å følge opp feltet støttekontakt, kultur- og fritidsdeltakelse. Nettverket som ble etablert av Helsedirektoratet i 2007 har mulighet til å følge opp med fagmiljøet i frivillig sektor, kommuner og spesialisthelsetjenesten på samlinger regionalt hvor en kan tilby opplæring og veiledning regionalt om det gis

ressurser. Nettverkene gir også en mulighet til erfaringsutveksling og oppfølging over tid.

Mange av de som arbeider overfor barn og unge med ulike bistandsbehov har ikke kjennskap til hva som tilbys. I kommunene gjelder dette også i forhold til hva kollegaer faktisk kan tilby. Det er utfordrende å sikre kunnskap om tjenester som tilbys i egen kommune. Tjenester som tilbys for eksempel av NAV kan ofte være enda mindre kjent. Ansatte som tilrettelegger for fritidstjenester i en kommune trenger for eksempel kunnskap om aktivitetshjelpemidler og muligheten for tolk til fritidsaktiviteter. Dette er det få som i dag har god kunnskap om. Gjennom å møte hverandre i regionale nettverk kan en sikre bedre samhandling.

Kapittel 9 Grunnskole og videregående opplæring

Utvalget legger vekt på at alle elever skal oppleve et trygt og godt skolefelleskap. I ny opplæringslov styrkes elevenes medvirkning. For mange elever er det behov for veiledning i elevrollen. I tett samarbeid med Universitetet i Agder har vår kompetansetjeneste vært med på å utvikle og prøve ut Drop-In-metoden gjennom flere prosjekter. Metoden tydeliggjør hvordan ansatte kan tenke og handle på, når det gjelder å støtte elevers utvikling av en positiv elevrolle. Mer informasjon om metoden finnes på nettsiden <https://www.dropinmetoden.no>.

Utvalget fokuserer videre på at alle elever skal gis mulighet til å oppnå læringsmål med mulighet for å få karakter eller annen dokumentasjon på oppnådd kompetanse. Alle elever som ikke har tilstrekkelig læringsutbytte av ordinær undervisning, har rett på spesialundervisning. Utvalget nevner ikke spesifikke fag, men vi ønsker å rette fokus mot kroppsøvingfaget. Kroppsøvingfaget oppleves som problematisk for mange, og mange funksjonshindrede elever opplever mindre deltakelse sammenlignet med andre elever. Opplæringsloven presiserer at tilrettelegging skal gis så langt det er mulig for eleven. Likevel opplever mange funksjonshindrede elever at de blir tatt ut av undervisning, får eget opplegg eller fritak fra karakter uten at tilrettelegging er blitt prøvd ut tilstrekkelig. Det stilles videre spørsmålstegn ved i hvilken grad det blir gitt enkeltvedtak eller gjennomført sakkyndig vurderinger i kroppsøvingfaget. Det er behov for å tette gapet mellom intensjon og praksis. Dette må skje gjennom hvordan undervisning og tilrettelegging blir gitt i praksis, hvordan behovet for tilrettelegging blir vurdert og gjennom holdningsendring blant skoleledelse og undervisere.

I vår bokserie "Aktivitet, deltakelse og likeverdige muligheter" har vi vært med å bidra til utgivelsen av boken "Kroppsøving – med rom for alle".

Boken som er utgitt på Fagbokforlaget tar utgangspunkt i læringsplanen og gir forslag til måter å skape et tilpasset og inkluderende kroppsøvingsfag. Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet har også utarbeidet www.aktivitetskassen.no hvor en kan man finne forslag til aktiviteter i kroppsøvingsfaget eller til fysisk aktivitet i skolen. I nært samarbeid med senteret bidrar vår kompetansetjeneste med å legge inn beskrivelser slik at lærere og miljøarbeidere i skolen kan finne forslag som gjør det mulig å tilrettelegge aktivitetene for alle.

Kapittel 10 Høyere utdanning

Ingen kommentarer til utvalgets forslag til tiltak

Kapittel 11 Arbeid, sysselsetting, karrieremuligheter

Ingen kommentarer til utvalgets forslag til tiltak

Kapittel 12 Bolig

Ingen kommentarer til utvalgets forslag til tiltak

Kapittel 13 Samfunnsdeltakelse for funksjonshindrede voksne

Utvalget legger vekt på en visjon om deltagelse. Vi støtter utvalgets oppmerksomhet på å utvikle ordningen med BPA og bruk av ledsagerbevis. Vi tenker også at det i denne sammenheng er viktig å sikre en tilsvarende styrking av tjenesten støttekontakt. Helsedirektoratet har gitt kommunene tydelige anbefalinger om hvordan denne lovpålagte tjenesten bør styrkes og videreutvikles. Vår kompetansetjeneste følger fagfeltet støttekontakt, kultur- og fritidsdeltakelse i nært samarbeid med Helsedirektoratet. Videreføres vårt arbeid med å følge opp knutepunktet Fritid for alle kan en med opplæring og veiledning styrke tjenesten i tråd med utvalgets intensjon.

Vi støtter ellers utvalgets forslag til tiltak.

Vennlig hilsen

Anders Midtsundstad

Leder

Nasjonal kompetansetjeneste for barn og unge med funksjonsnedsettelse